

*Царьова Л.К.*

*Національний університет «Одеська юридична академія», професор кафедри адміністративного та фінансового права, кандидат юридичних наук, доцент*

## **ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ ЯК ПЛАТІЖНОГО ЗАСОБУ В УКРАЇНІ**

В Україні використання електронних розрахунків було передбачено Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», згодом Національним банком України була створена єдина національна банківська електронна платіжна система, платежі через яку здійснюються відповідно до порядку, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 10.12.2004 р. № 620 «Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів». При зазначених розрахунках використовується національна валюта України – гривня, яка визначена законом як єдиний законний платіжний засіб, що має прийматися усіма суб'єктами розрахункових відносин.

Втім слід зазначити, що у торговельному обороті з'явилися і інші альтернативні платіжні засоби, емітовані недержавними суб'єктами – електронні гроші, які набувають все більшого поширення.

Електронні гроші небанківських платіжних систем як внутрішньосистемна форма розрахунку використовуються в Україні досить давно, але тривалий час вони оберталися за межами правового регулювання.

Лише 25.06.2008 року Постановою Правління Національного банку України № 178 було затверджено Положення про електронні гроші в Україні, яке регулювало питання їх випуску і обігу.

Згодом потреба вдосконалення правового регулювання електронних грошей спонукала до прийняття замість нього нового нормативного акту – Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою правління Національного банку України від 04.11.2010 № 481.

Згідно з зазначеним Положенням електронними грошима є одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента.

Електронні гроші створюються у вигляді інформації, що зберігається на електронному пристрої – чипі, розташованому на пластиковій картці чи іншому носії або в пам'яті комп'ютера, що використовуються для зберігання держателями електронних грошей. Емітентами електронних грошей можуть бути лише банки. Електронні гроші є випущеними з часу їх завантаження емітентом або оператором на електронний пристрій, що перебуває в розпорядженні користувача або агента.

Таким чином, у правовідносинах, що виникають у сфері обігу електронних грошей, беруть участь емітент, агент з їх розповсюдження та користувач. Агентом з розповсюдження може бути виключно юридична особа на підставі договору, укладеного з емітентом. Користувачем електронних грошей є фізична особа або суб'єкт господарювання, який є власником електронних грошей і має право використовувати їх для придбання товарів і здійснення переказів з урахуванням встановлених зазначеним Положенням обмежень.

Законодавством передбачено повноваження Національного банку України щодо контролю за емісією електронних грошей, зокрема, Положення зобов'язує емітентів щокварталу надавати НБУ інформацію про діяльність, пов'язану з випуском та обігом електронних грошей.

Національне законодавство спеціально не виділяє ознаки електронних грошей, втім вони визначені підпунктом 3 б статті 1 Директиви Європейського Союзу 2000/46/ЕЕС, а саме: 1). зберігається на електронному пристрої; 2). випускається емітентом при отриманні грошових коштів на суму, не меншу, ніж випущена грошова вартість; 3). приймається як засіб платежу іншими, ніж емітент, суб'єктами.

Враховуючи, що для отримання електронних грошей клієнт повинен спочатку внести на рахунок їх емітента суму, не меншу, ніж він отримуватиме у електронній формі, вважаємо за доцільне зазначити, що така емісія носить характер обмінної. Її слід відрізняти від замінної емісії, коли емітовані грошові знаки вводяться в обіг на заміну зношених банкнот, що вилучаються з обігу;

Щодо визначення природи електронних грошей як засобу платежу у науковій літературі нема єдиного підходу. Так, М.П. Березіна висловлює думку, що «електронна система банківських послуг», «система електронних платежів», «електронні гроші» використовуються як синоніми (Березина М.П. Безналичные расчеты в экономике России. Анализ практики. 1997. с. 224.). З таким висновком не можна погодитися, оскільки електронні гроші, як вказує практика, існують і поза межами банківської системи.

Деякі дослідники відносять їх до цифрової готівки (див., напр.: Станицкий С. С. Мобильные деньги как средство осуществления расчетов в информационной экономике: Диссертация ... к. эк. н. – М., 2003. – с. 63; Ануреев СВ. Проблема сущности безналичных денег // Бизнес и банки. – 2002. – №24. – с.3), інші – до безготівкових грошей. Вказуючи на дискусійність питання щодо визначення природи електронних грошей у сучасній науковій літературі, О.І Лаврушин звертає увагу, що деякі спеціалісти відносять їх одночасно і до готівки, і до безготівкових грошей (Деньги, кредит, банки: учебник по ред. засл. деят. науки РФ, д-ра экон. наук, проф. О.И. Лаврушина., 9-е изд., стер.. 2010 – с. 37).

Віднесення електронних грошей до готівки уявляється необґрунтованим. Слід підтримати авторів, котрі вважають їх безготівковими грошима.

Поширення сфери електронного бізнесу сприяє збільшенню потреби у таких платіжних засобах, як електронні гроші, а їх використання з урахуванням необхідності внесення попереднього платежу у національній валюті та можливістю їх обміну на національну валюту означає, що вони стають сегментом грошового ринку держави, тому виникає потреба у закріпленому законом державному впливі на регулювання їх емісії для захисту національних інтересів і зменшення ризиків учасників небанківських платіжних систем.

Враховуючи перспективу розширення сфери використання електронних грошей як засобу платежу, а також те, що використовувані у платіжних системах мережі Інтернет електронні гроші набувають властивості транснаціональних платіжних засобів, виникає потреба в їх регулюванні за допомогою норм міжнародного фінансового права, які можуть знайти відображення та деталізацію у національному законодавстві.